

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ

ПУТІВНИК ДО ПРОГРАМИ

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ

ПУТІВНИК ДО ПРОГРАМИ

ЗМІСТ

Передмова	5
I. Мета.....	6
II. Зв'язок з Програмою майстрів-інструкторів Робочої групи з розвитку освіти Програми НАТО з удосконалення військової освіти	6
III. Структура	7
Путівник до програми підвищення кваліфікації викладачів.....	7
IV. Застосування Путівника	8
Зміст модулів	11
1. Моделі і принципи навчання дорослих	11
2. Різноманітні перспективи	14
3. Методи активного навчання	16
4. Педагогічне проєктування	20
5. Контроль і оцінювання	22
6. Новітні технології для удосконалення освіти	28
Додаток I.....	33
Група підвищення кваліфікації викладачів Робочої групи з питань розвитку освіти Консорціуму «Партнерство заради миру» (ПЗМ) – Інші програми підвищення кваліфікації викладачів на додаток до місцевих програм.....	33
Додаток II	42
Формати програми підвищення кваліфікації викладачів	42
Авторський колектив Програми майстрів-інструкторів.....	44
Бібліографія	47
Подяка	51

ПЕРЕДМОВА

Ідея розробки цього Путівника виникла у 2016 році. З появою Програми майстрів-інструкторів у рамках Програми НАТО з удосконалення військової освіти, а також напередодні майбутніх випусків у партнерських закладах освіти, Робочою групою з підвищення кваліфікації викладачів визнано необхідність Путівника із розробки навчальних планів та програм підвищення кваліфікації викладачів, який мав би забезпечити підтримку цих випускників після їх сертифікації Робочою групою у якості майстрів-інструкторів. Ми сподіваємося, що за підтримки керівництва їхніх відповідних закладів освіти ці нові майстри-інструктори зможуть розробляти або реорганізовувати і вдосконалювати вже існуючі програми підвищення кваліфікації викладачів у цих закладах. Укладання і доопрацювання Путівника тривало три роки, після чого роботу над ним було призупинено у зв'язку з пандемією COVID-19, яка стала істотною перешкодою для авторського колективу і затримала завершення документа. Коли у квітні 2022 року Робоча група з підвищення кваліфікації викладачів зібралася у Райхенау, Австрія, автори Путівника поставили собі за мету якомога скоріше закінчити роботу над цим важливим документом для сьогодишніх і прийдешніх майстрів-інструкторів. Попри труднощі, викликані пандемією COVID-19 й мінливими геополітичними обставинами, у 2021 році і на початку 2022 року Робоча група з гордістю атестувала нових майстрів-інструкторів у низці партнерських закладів в Афганістані й Україні. Нам прикро, що ці майстри-інструктори не зможуть негайно розпочати свою викладацьку діяльність, але ми сподіваємося, що ті, хто здобув атестацію, а також ті, хто здобуде її в майбутньому, зможуть застосувати свої знання з таких аспектів, як навчання дорослих, педагогічне проектування, студентоцентровані методи викладання, розробка навчальних курсів та програм, а також методи контролю й оцінювання у відповідності до потреб закладів освіти, та водночас інтегрувати в навчальний процес демократичні цінності, притаманні процесу розбудови оборонних інститутів.

Цей Путівник стане у нагоді усім чинним і майбутнім майстрам-інструкторам і закладам професійної військової освіти для спрямування їхніх зусиль щодо підвищення кваліфікації викладачів. У стратегічному сенсі, ця робота сприятиме реалізації бачення цілісного євроатлантичного партнерства, якого дотримується Консорціум «Партнерство заради миру» (ПЗМ), і просуватиме тривалі партнерські відносини, сприяючи регіональній стабільності завдяки розвитку багатонаціональної військової освіти і співробітництва в секторі безпеки та оборони, а також шляхом запровадження ініціатив з розбудови потенціалу.

Я вдячний усім, хто великодушно присвятив свої час і доклав зусиль для укладання цього Путівника, і я з нетерпінням очікую на створення, реорганізацію і забезпечення сталого функціонування програм підвищення кваліфікації викладачів у закладах професійної військової освіти, з якими ми співпрацюємо.

П'єр Казале,
Директор з питань оборонного і безпекового співробітництва,
Оперативне управління, штаб-квартира НАТО, Брюссель.

I. МЕТА

Цей Путівник до програми підвищення кваліфікації викладачів містить інформацію для майстрів-інструкторів, які відповідають за розробку програм підвищення кваліфікації викладачів у їхніх відповідних закладах професійної військової освіти. Цей документ є підсумком спільних зусиль багатонаціональної групи науковців із різних країн НАТО та ПЗМ. Він є відправною точкою для окремих фахівців або партнерських установ, що мають намір створити і впроваджувати програми підвищення кваліфікації викладачів у закладах професійної військової освіти. Цей документ покликаний надихати професійний діалог з партнерськими установами з метою усвідомлення, якого типу освіти прагне і бажала б досягти кожна з них у своїй країні. Путівник не слід виконувати «дослівно», а навпаки адаптувати до потреб конкретного закладу освіти, критеріїв національної військової освіти і культурного контексту. Завдяки цьому Путівнику закладено міцне підґрунтя для створення і забезпечення функціонування курсів і програм підвищення кваліфікації викладачів у партнерських закладах військової освіти.

II. ЗВ'ЯЗОК З ПРОГРАМОЮ МАЙСТРІВ-ІНСТРУКТОРІВ РОБОЧОЇ ГРУПИ З РОЗВИТКУ ОСВІТИ ПРОГРАМИ НАТО З УДОСКОНАЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Бажаним кінцевим підсумком ініціативи підвищення кваліфікації викладачів у межах Програми НАТО з удосконалення військової освіти є те, щоб у партнерських закладах освіти запрацювала зрозуміла і стала програма підвищення кваліфікації викладачів, яка б сприяла викладачам у застосуванні сучасних педагогічних методів і підходів. Основним пунктом цього плану є те, що майстри-інструктори, які пройшли атестацію, розроблятимуть і запроваджуватимуть курси й програми підвищення кваліфікації викладачів з метою формування нових досвідчених викладацьких кадрів, що гарантуватиме безперервність педагогічної майстерності у цих закладах освіти. Першорядним завданням програми майстрів-інструкторів є те, щоб заклади освіти залучали своїх майстрів-інструкторів, які успішно завершили програму, до запровадження програми підвищення кваліфікації викладачів без зовнішньої допомоги. Докладніше щодо програми майстрів-інструкторів дивіться Додаток I: Робоча група з підвищення кваліфікації викладачів Робочої групи з питань розвитку освіти Консорціуму «Партнерство заради миру» (ПЗМ) – Інші програми підвищення кваліфікації викладачів на додаток до місцевих програм. Нові викладачі повинні проходити курси базової підготовки з питань педагогічної ефективності як на початку викладацької кар'єри, так і протягом усього періоду викладання. Майстри-інструктори, яким доручено це завдання, можуть посилатися на цей Путівник для розробки і запровадження базової та циклічної підготовки викладацького складу. У документі також підкреслюється важливість планування спадкоємності для забезпечення успіху у довгостроковій перспективі.

III. СТРУКТУРА

Цей Путівник покликаний допомогти майстрам-інструкторам у реалізації їхніх зусиль із розробки, розвитку, запровадження і забезпечення сталого функціонування програми підвищення кваліфікації викладачів у їхніх закладах освіти. У документі викладено основи навчання дорослих, педагогічного проєктування та методики викладання, розробки навчальних програм, а також контролю й оцінювання. Усі ці аспекти мають віддзеркалювати потреби закладу освіти та демократичні цінності, притаманні процесу розбудови оборонних інститутів. Тут наводиться широкий огляд навчального курсу, що згодом може стати основою для більш масштабної програми підвищення кваліфікації викладачів. Цей Путівник спрямований забезпечити досягнення цілей навчання та програмних результатів.

Путівник до програми підвищення кваліфікації викладачів

Ця програма складається з шести модулів:

- 1) Моделі і принципи навчання дорослих
 - а) Андрагогіка Ноулза
 - б) Таксономія Блума і сфери навчання
 - в) Активне навчання
 - г) Емпіричне навчання
 - д) Критичне мислення
 - е) Мотивація здобувача освіти
 - ж) Метапізнання
- 2) Різноманітні перспективи
 - а) Міжкультурна перспектива
 - б) Цивільно-військова перспектива
 - в) Гендерна перспектива
- 3) Методи активного навчання
 - а) Активне і пасивне навчання
 - б) Інтерактивна лекція, метод кейсів, панель (експертне обговорення), дебати і різні обговорення
 - в) Метакогнітивна рефлексія
- 4) Педагогічне проєктування
 - а) Зворотне планування
 - б) Планування заняття

- в) Розробка курсу
- г) Розробка навчальної програми
- 5) Контроль і оцінювання
 - а) Діагностичне, формувальне і підсумкове оцінювання
 - б) Самооцінювання викладачів і взаємооцінювання колег
 - в) Оцінювання лекції, курсу, навчального плану / програми
 - г) Методи зворотного зв'язку і формулювання рекомендацій
- 6) Новітні технології для удосконалення освіти
 - а) Цифрова грамотність
 - б) Електронне навчання
 - в) Змішане навчання
 - г) Застосування технологій у навчанні

Ці модулі можуть і повинні бути адаптовані відповідно до потреб закладу освіти.

IV. ЗАСТОСУВАННЯ ПУТІВНИКА

Цей документ виходить із певних очевидних припущень. По-перше, що навчальний процес відбуватиметься у сприятливому середовищі, а активне навчання буде частиною навчального процесу та досвіду. По-друге, що управління навчальним процесом безперечно буде плюралістичним, щоб здобувачі освіти могли певним чином робити внесок до майбутніх редакцій програм. Успіх програми також залежатиме від наявності належної структури викладацького складу, системи оцінювання і кар'єрного зростання, а також загального прагнення закладу освіти гарантувати розвиток викладацького складу. За відсутності такої системи і мотивації, ця програма може не досягти поставлених цілей.

Багатонаціональна група науковців працює над Путівником під час засідання
Робочої групи з розвитку освіти у Райхенау, Австрія, квітень 2022 р.

ЗМІСТ МОДУЛІВ

Назва модуля

1. Моделі і принципи навчання дорослих

Опис / мета

У цьому модулі слухачі розглядають моделі та принципи, що пояснюють, як і чому дорослі навчаються. Серед інших викладаються такі концепції: андрагогіка Ноулза, таксономія Блума і сфери навчання, модель емпіричного навчання Колба, студентоцентризм, активне навчання, критичне мислення, мотивація здобувача освіти, а також метапізнання. Слухачі застосовуватимуть ці концепції з метою осмислення власного досвіду навчання, а також усвідомлення їх впливу на викладацьку практику.

Цілі / Очікувані результати

Очікується, що слухачі будуть в змозі:

- Пояснити зв'язок між принципами андрагогіки Ноулза та поняттями активного навчання й студентоцентризму.
- Розглянути роль моделі емпіричного навчання Колба в процесі педагогічного проєкування.
- Застосовувати таксономію Блума для формулювання цілей навчання і оцінки індивідуальної успішності.
- Описувати когнітивні, емоційні та психомоторні сфери навчання.
- Пояснити, як включити критичне мислення до процесу пізнання і сприяти метапізнанню у навчальному процесі.
- Дослідити важливість емоцій у навчальному процесі й емоційну сферу. Слухачі зможуть обґрунтувати цінність створення сприятливого навчального середовища.
- Описати мотивацію дорослих до навчання і те, яким чином можна розвинути внутрішню мотивацію завдяки вибору матеріалів, які відповідали б потребам і прагненню здобувачів до навчання. (Слухачі повинні бачити переваги змісту і форм навчального процесу).

Посилання

- Bloom's taxonomy on-line course https://deepportal.hq.nato.int/ilias/goto.php?target=crs_171&client_id=DEEP (для доступу необхідно зареєструватися)
- Brookfield, Stephen V. *The Skillful Teacher*, 3rd Edition. (London: John Wiley & Sons, 2015).
- Critical Thinking: [Foundation for Critical Thinking](#)

- Jarvis, Peter, John Holford, Colin Griffin, editors, *The Theory and Practice of Learning* 2nd Edition (London: Routledge, 2003)
- Jarvis, Peter, “Learning Model” in Jarvis, Peter, Stella Parker, and Edward L. Thorndike, *Human Learning* (London, Routledge, 2006).
- Knowles, Malcolm, *The Adult Learner: A Neglected Species*, Chapter 3, (Madison, WI: Gulf Publishing, 1973), accessed April 15, 2022. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED084368.pdf>
- Kolb’s Experiential Learning Model: <https://experientiallearninginstitute.org>
- Merriam, Sharan and Laura Birema, *Adult Learning: Linking Theory and Practice* (San Francisco: Jossey-Bass, 2014).
- North Central Regional Educational Laboratory, *Critical Issue: Working Toward Student Self-Direction and Personal Efficacy as Educational Goals*.
- Tight, Malcolm. *Key Concepts in Adult Education and Training* (London: Routledge, 2012).
- Wlodkowski, Raymond J., and Margery B. Ginsberg. *Enhancing Adult Motivation to Learn: A Comprehensive Guide for Teaching All Adults* (London: John Wiley & Sons, 2017).

Методологія / Прийоми

Цей модуль має на меті ознайомити слухачів із моделями і принципами, а також встановити взаємозв’язок між ними. У подальших модулях, слухачі застосовуватимуть ці концепції у викладанні і проведенні курсів

- «Полювання за скарбами» в Інтернеті: Щодо кожної з концепцій, слухачі здійснять власне дослідження на додаток до матеріалу лекції, після чого ознайомлять одногрупників із висновками досліджень.
- Створення асоціативної мапи/ментальної карти: Слухачі працюють вдвох над розробкою асоціативної мапи/ментальної карти, що поєднує різні концепції цього модуля.
- Рольова гра: Слухачів розділено на дві групи для симулювання сценаріїв активного і пасивного навчання.
- Таксономія Блума: Оберіть тему вивчення і розділіть слухачів на невеликі групи, щоб кожна з них сформулювала очікувані результати навчання для кожного з рівнів елементів пізнання Блума.
- «Chalk talk» (спілкування крейдою): Слухачі мовчки пишуть на дошці свої відповіді та думки з приводу поставленого запитання.

Оцінювання

- Слухачі своїми словами пояснюють концепції, ґрунтуючись на власному навчальному досвіді. Обговорюють, як можна застосувати конкретний підхід на занятті. Розмірковують, як це змінить їхній стиль викладання. Слухачі формують цілі навчання за різними рівнями переглянутої таксономії Блума.

Глосарій

- **Навчання дорослих:** те, як навчаються дорослі, включаючи педагогіку/ андрагогіку, емпіричне навчання і характеристики дорослого здобувача освіти (емоції, розвиток, нейронаука тощо) Ноаре, С. (2006) *Handbook of adult development and learning*. New York, Oxford University Press.
- **Афективне (емоційне) навчання:** Ця сфера стосується почуттів або емоцій. Таксономію побудовано від найпростіших до більш складних почуттів. (<https://thesecondprinciple.com/instructional-design/threedomainsoflearning/>)
- **Андрагогіка:** Набір принципів навчання дорослих, сформульованих Малкольмом Ноулзом – припущення Ноулза щодо навчання дорослих. Методи і практика навчання дорослих, насамперед як академічне питання або теоретична концепція.
- **Критичне мислення:** Термін, що описує навчання, думки й аналіз, які виходять за межі запам'ятовування та знання інформації і фактів. У найпростішій формі критичне мислення відбувається тоді, коли здобувачі аналізують, оцінюють, трактують або синтезують інформацію і застосовують творче мислення для аргументації, розв'язання проблеми або щоб дійти висновку.
- **Метапізнання:** процес усвідомлення власного мислення і навчання.
- **Мотивація:** Причина або причини, чому ми діємо або поведимося певним чином.
- **Студентоцентризм:** підхід до навчання, за яким здобувачі не лише обирають, що вчити, але і як та чому, а також вирішують, чи становить інтерес певна тема. В основу навчального середовища покладено відповідальність здобувачів і їхню активну діяльність, на відміну від більш класичного процесу дидактики, коли наголос робиться на контролі з боку викладача і засвоєнні навчального матеріалу.

Назва модуля

2. Різноманітні перспективи

Опис / мета

Різноманітні перспективи (гендерна, цивільно-військова, культурна) повинні становити невіддільну і необхідну складову комплексного підходу до військових операцій. Це не лише належно, але й забезпечує підвищення ефективності операцій. Цей модуль послідовно фокусується на питанні, чому різноманітні перспективи нині становлять вагомому мету й інструмент військових операцій, а також чому це має наслідки, як на національному, так і на міжнародному рівні.

Врахування альтернативних перспектив також відіграє вагомому роль у розвитку критичного мислення і навичок ухвалення рішень, забезпечуючи розгляд питання на «360 градусів».

Цілі / Очікувані результати

Очікується, що слухачі будуть в змозі:

- Визначити цінність різноманітних перспектив під час занять.
- Інтегрувати різноманітні перспективи (гендерну, цивільно-військову і культурну) в розробку і запровадження власних курсів.
- Оцінити, як врахування різноманітних перспектив впливає на процес ухвалення рішень.
- Пояснити, як культурні цінності формують процес освіти в закладі освіти, де проводиться програма.

Посилання

- Diversity, Inclusion, and Equal Opportunity in the Armed Services [Diversity, Inclusion, and Equal Opportunity in the Armed Services: Background and Issues for Congress](#)
- Hofstede, Geert, [The 6-D Model of National Culture](#).
- Kerr, Alexandra, “Introduction, Defense Institution Building: A New Paradigm for the 21st Century,” *PRISM News*, November 20, 2017, accessed April 6, 2022, <https://cco.ndu.edu/News/Article/1375664/introduction-defense-institution-building-a-new-paradigm-for-the-21st-century/>
- *Teaching Gender in the Military* <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/imce/Teaching%20Gender%20in%20the%20Military/DCAF-PfPC-Teaching-Gender-Military-Ch1-Why-how-gender-is-vital-to-military.pdf>

Методологія / Прийоми

- «Мозковий штурм» з метою визначення «різноманіття» і його ролі в освіті.
- Обговорення альтернативних перспектив у професійній військовій освіті.
- Робота слухачів над проєктами з метою включення різноманітних перспектив у розробку і проведення курсів та окремих занять.
- Обговорення методів і переваг включення різноманітних перспектив до програм, курсів, матеріалів для читання, обговорень, а також складу здобувачів і викладачів в академічному середовищі.
- Рольова гра або дебати з метою представлення різних перспектив з предметної теми та участь у підведенні підсумків щодо того, як врахування різноманітних перспектив сприяє ухваленню рішень і розвиткові навичок критичного мислення.
- Участь в аналізі стейкхолдерів стосовно конкретної політики або питання за допомогою інтерв'ю або опитування. Розгляньте, як різні групи вносять різні перспективи у ту саму політику / питання. Інший варіант – використайте результати опитувань, що є у вільному доступі (як, наприклад, eurobarometer, gallup або pew research), та розгляньте відповіді різних груп на однакове запитання.
- Проєкти в малих групах: дайте слухачам завдання розглянути кожен з культурних вимірів Гофстеде, щоб зрозуміти, як конкретний вимір впливає на викладання і навчання в закладі освіти. Розмірковування над тим, яким може бути навчальний процес в іншому культурному середовищі з істотно відмінними цінностями.

Оцінювання

- Слухачі працюватимуть над проєктами з метою включення різноманітних перспектив (гендерної, цивільно-військової і культурної) у розробку і проведення їхніх курсів / занять.

Глосарій

- **Гендерна перспектива:** врахування гендерних відмінностей між жінками і чоловіками, які відбиваються на суспільних ролях і взаємодії, розподілі влади і доступі до ресурсів. Настанова НАТО для двох стратегічних командувань № 40-1 (жовтень 2021 р.).
- **Міжкультурна перспектива:** у міжкультурному суспільстві закріплено фундаментальні переконання, які скеровують відносини між людьми, хоча й не настільки суворі в деталях, як у випадку фундаменталізму. Це уможливорює суспільне зростання, становлення і відтворення суспільства, у якому вони живуть. Міжкультурне суспільство надає перевагу громадянським цінностям, по суті покликаним виховувати громадян, які були б компетентними, впевненими і мали б активну громадянську позицію. Phil Wood and Charles Landry, *The Intercultural City*, (London: Earthscan, 2008), p. 8.

Назва модуля

3. Методи активного навчання

Опис / мета

У цьому модулі слухачі визначатимуть і застосовуватимуть методи активного навчання в освітньому процесі. Слухачі відпрацьовуватимуть на практиці раніше здобуті навички і зіставлятимуть їх із попереднім викладацьким досвідом індивідуально та в малих групах.

Цілі / Очікувані результати

Очікується, що слухачі будуть в змозі:

- Пояснити відмінності між різними методами активного навчання.
- Розрізняти між активним і традиційним/пасивним підходами до навчання.
- Оцінити і застосовувати різні методи викладання такі, як інтерактивна лекція, метод кейсів, обговорення, панель (експертне обговорення), а також колективні техніки викладання.
- Описати цінність метакогнітивної рефлексії.
- Обирати методи активного навчання для досягнення очікуваних результатів заняття.

Посилання

- Active Learning. <https://poorvucenter.yale.edu/ActiveLearning>
- Angelo, T. & Cross, K.P. *Classroom assessment techniques: A handbook for college Teachers (2nd edition)*. (San Francisco: Jossey-Bass, 1993).
- Barkley, E., C. H. Major and K.P. Cross, *Collaborative Learning Techniques: A Handbook for College Faculty* (San Francisco, CA: Jossey-Bass, 2014)
- Brame, C. Active learning. Vanderbilt University Center for Teaching. <https://cft.vanderbilt.edu/active-learning/>
- Brookfield, Stephen V. *The Skillful Teacher*, 3rd. Edition. (London: John Wiley & Sons, 2015).
- Lang, J. *Small Teaching: Everyday Lessons from the Science of Learning* (San Francisco: Jossey-Bass, 2021).
- Problem-based Learning. <https://www.maastrichtuniversity.nl/education/why-um/problem-based-learning>

Методологія / Прийоми

Обговорення відмінностей між активним і традиційним/пасивним навчанням із наведенням прикладів різних методів викладання і навчання.

Дослідження того, як методи активного навчання сприяють підвищенню якості навчання порівняно з традиційними.

Моделювання різних методів активного навчання, а саме:

- Інтерактивні лекції (які передбачають паузи для роз'яснення, опитування тощо)
- Методи формувального оцінювання (наприклад, перевірка знань, «хвилинка письмова робота», визначення здобувачами найбільш незрозумілих пунктів)
- Обговорення – керовані, у малих групах, сократівська бесіда
- Метод «поміркуй – обговори вдвох – поділись»
- Взаємооцінювання
- Методи панелі (експертного обговорення) та дебатів
- Метод кейсів
- Обговорення і проєкти в малих групах
- Проблемне навчання / Проєктне навчання
- Моделювання, рольова гра і воєнні ігри
- Створення концептуальних мап

Обговорення цінності метакогнітивної рефлексії для навчального процесу з вправами, що мають стимулювати подібні роздуми (наприклад, запропонуйте слухачам розміркувати над тим, як пройшла розробка їхнього плану заняття, що в ньому вдалося, а що ні, щоб краще розібратися у навчальному процесі).

Оцінювання

- Слухачі зіставлятимуть методи активного навчання із заданими очікуваними результатами, поєднуючи належні методи активного навчання і рефлексії та обґрунтовуючи їх вибір.

Глосарій

(За Оксфордським словником, англійська версія онлайн, якщо не зазначено інше)

- **Активне навчання:** підхід до освіти, за яким здобувачів закликають бути активними учасниками навчального процесу, а саме: активно слухати, говорити, писати, бути творчими тощо, а також розмірковувати над впливом цих видів діяльності на їхнє навчання.

- **Метод кейсів:** процес або наявні дані досліджень щодо еволюції конкретної особи, групи або ситуації за певний проміжок часу. Здобувачі вивчають матеріали кейсу, після чого беруть участь у керованій дискусії, відповідають на запитання про конкретний кейс, що досліджується, і поєднують його з іншими кейсами або концепціями, що викладаються на курсі.
- **Створення концептуальної мапи:** здобувачі візуально відображають взаємозв'язок між різними концепціями, дійовими особами, подіями, авторами або ідеями.
- **Методи формувального оцінювання:** спрямовані на забезпечення зворотного зв'язку зі здобувачами упродовж навчального процесу (на противагу фінальній оцінці знань). Серед прикладів – «хвилинка письмова робота», коли здобувачі за одну хвилину швидко відповідають на стислі запитання у письмовій формі, а викладач збирає відповіді і оцінює; «найбільш незрозумілий пункт», коли здобувачі записують концепцію або ідею, яку вони вважають найскладнішою для розуміння, завдяки чому викладач може повернутися до її роз'яснення.
- **Метакогнітивна рефлексія:** складовою активного навчання є міркування про те, як і чого ми навчилися. Метакогнітивні підходи стосуються думок здобувачів про їхнє навчання, а вправи з міркування дають їм змогу досягати цього.
- **Панель (експертне обговорення) та дебати:** Невелика група осіб, які збираються для обговорення або вивчення конкретного питання. Зазвичай, здобувачам пропонується вивчити різні аспекти одного питання або їх розділяють на команди, і вони повинні переконати своїх одногрупників у перевагах певної позиції.
- **Пасивне навчання:** традиційний підхід до освіти за моделлю «виступ мудреця», коли експерт виступає перед пасивною аудиторією, яка лише слухає, але не повинна розмірковувати або відповідати.
- **Взаємооцінювання один одного:** метод формувального оцінювання, що передбачає надання конструктивних відгуків про роботу колег/одногрупників.
- **Проблемне навчання:** стиль групового навчання, у центрі якого – вивчення того, що необхідно знати для розв'язання конкретної проблеми або відповіді на запитання.
- **Моделювання, рольова гра і воєнні ігри:** підходи активного навчання, за яких здобувачі розігрують сценарії, що відтворюють реальні (або реалістичні) події, концепції або теорії, що надає змогу відійти від абстрактних дискусій і застосувати критичне мислення, навички ухвалення рішень, вироблення стратегій та перевірки ідей на практиці. Ігри на зразок вікторин також можуть застосовуватися як вправи на перевірку з метою формувального оцінювання.
- **Обговорення в малих групах:** невелика група здобувачів обговорює тему або питання паралельно з іншими невеликими групами.

- **Сократівська бесіда:** тип керованої дискусії, за якої викладач має на увазі кінцеву мету або відповідь і ставить здобувачам низку навідних запитань, спрямовуючи їх до цілі.
- **Метод «поміркуй – обговори вдвох – поділись»:** це прийом, за якого здобувачів просять мовчки обміркувати відповідь на запитання або підказку, потім розділитися на пари і обговорити відповіді з іншим здобувачем, після чого поділитися відповіддю з аудиторією.
- **Трансформаційне навчання:** це процес глибокого, конструктивного та значущого навчання, що виходить за межі звичайного набуття знань, а сприяє вагомим аспектам того, як здобувачі свідомо осягають сенс життя.

Назва модуля

4. Педагогічне проєктування

Опис / мета

Цей модуль присвячено аспектам педагогічного дизайну в процесі розробки заняття, курсу або програми. Розглядаються такі питання, як планування заняття на основі зворотного планування і розробка навчального плану / програми.

Слухачі розробляють план заняття, виходячи з моделі зворотного планування, і здійснюють аналіз аналогічної роботи колег.

Цілі / Очікувані результати

Очікується, що слухачі будуть в змозі:

- Розробити і визначити очікувані результати навчання, інструменти оцінювання, а також методи активного навчання відповідно до переглянутої таксономії Блума з метою визначення рівнів навчання та забезпечення гармонійності у розробці заняття, курсу і програми.
- Пояснити принципи дії циклу навчання за Колбом.
- Створити важливий навчальний досвід для здобувачів завдяки належному наповненню занять і використанню педагогічних методів
 - з урахуванням наявних ресурсів і часу
 - з використанням методів і прийомів активного навчання та найкращих практик навчання
- Підготувати опис курсу.
- Проаналізувати і визначити необхідні реквізити.
- Розробити план заняття.

Посилання

- Ambrose, Susan A., Bridges Michael WdiPietro Michel, Lovett Marsha C., Norman Marie K., *How Learning Works: Seven Research-Based Principles for Smart Teaching*, San Francisco, Jossey Bass, 2010.
- Bloom's Taxonomy on-line course https://deepportal.hq.nato.int/ilias/goto.php?target=crs_171&client_id=DEEP (для доступу необхідно зареєструватися)
- Fink, L. Dee. *Creating Significant Learning Experiences: An Integrated Approach to Designing College Courses*. San Francisco, Jossey Bass, 2013)
- McLeod, Saul. "Kolb's Learning Styles and Experiential Learning Cycle," accessed April 6, 2022, <https://www.simplypsychology.org/learning-kolb.html>

Методологія / Прийоми

Індивідуальна робота над проєктами – розробка власного плану заняття і аналіз планів занять колег.

Серед рекомендованих методів такі:

- Метод структурованої підтримки завдань з метою забезпечення значущого навчального досвіду і отримання внаслідок цього результатів, що підлягають оцінці
- Розробка тестів, вікторин та іспитів
- Розробка письмових завдань, презентацій і групових проєктів
- Створення можливостей для взаємооцінювання
- Надання значущого зворотного зв'язку
- Мотивація слухачів і виховання в них відповідальності

Оцінювання

Індивідуальна робота над проєктами – оцінити план заняття на основі рубрики (критеріїв оцінювання) плану заняття.

Глосарій

- **Зворотнє планування:** це процес, який освітяни використовують для формування навчального досвіду і методів навчання, спрямованих на досягнення конкретних цілей навчання. (<https://www.edglossary.org/backward-design/>)
- **Навчальний план / програма (curriculum):** це конкретна програма навчання, цикл курсів, які сукупно описують матеріали викладання, навчання та оцінювання, наявні для конкретного навчального курсу. Розробка навчального плану / програми пов'язана з необхідністю надати здобувачам дорожню карту стосовно того, чого вони можуть очікувати в освітньому процесі, а також усвідомлення, як організовано і структуровано навчальний процес. Зазвичай, навчальний план / програма має гніздову структуру, тобто є основна програма, в рамках якої поєднуються різні взаємопов'язані складові.

Назва модуля

5. Контроль і оцінювання

Опис / мета

Завдяки цьому модулю слухачі зможуть ефективно використовувати контроль та оцінювання під час проведення курсів, а також опанують відповідні знання, навички й інструменти. Контроль та оцінювання вивчаються тут з різних точок зору:

- Викладачі індивідуально працюють зі здобувачами з метою вдосконалення навчального процесу та застосовують конкретні інструменти для діагностичного, формуального й підсумкового оцінювання.
- Викладачі проводять самооцінку з метою самовдосконалення та підвищення якості викладання.
- Викладачі застосовують метод взаємооцінювання з боку колег з метою забезпечення професійного зростання і досягнення відповідності передовим практикам закладу освіти.
- Викладачі вивчають стандарти контролю та оцінювання з метою забезпечення підзвітності й визначення орієнтирів у викладанні.
- Оцінювання заняття, курсу і програми з точки зору зацікавленої сторони з метою гарантування якості.

Усі наведені вище заходи мають входити до більш широкої структури збору даних для формування рішень із таких питань, як оновлення навчального плану / програми і продовження / розширення / внесення змін до освітньої програми.

Завдяки цьому модулю слухачі зможуть визначати стандарти ефективності, розробляти ключові показники ефективності, обирати відповідні інструменти для моніторингу і оцінки успішності здобувачів і продуктивності викладацького складу, досягнення поставлених цілей, а також відповідності навчальних планів, освітніх програм і програм підготовки завданням і баченню закладу освіти.

Рубрика (критерії оцінювання) є одним з інструментів, який слухачі розроблятимуть для вивірки і стандартизації методів контролю та оцінювання. У модулі визначено відмінності між прямим та непрямым оцінюванням і як їх можна поєднувати. Тут також пояснюється концепція передачі знань і досліджуються способи її вимірювання.

Цілі / Очікувані результати

Очікується, що слухачі будуть в змозі:

- Визначати та включати до курсів і навчального плану / програми відповідні інструменти контролю і оцінювання на підставі визначених очікуваних результатів навчання.
- Продемонструвати використання інструментів формуального та підсумкового оцінювання на заняттях і на етапі розробки навчального плану / програми.

- Застосувати механізми діагностичного оцінювання.
- Сформулювати відмінність між прямим і непрямим оцінюванням, а також способи їх поєднання.
- Пояснити концепцію передачі знань та способи її вимірювання.
- Розробити відповідні інструменти оцінювання для вимірювання успішності навчання.
- Застосувати отримані під час оцінювання зворотний зв'язок з метою подальшого вдосконалення навчального плану / програми.
- Розробити відповідні рубрики (критерії оцінювання) для оцінювання здобувача, викладача, навчального плану / програми.

Посилання

- Banta, Trudy W., and Charles Blaich, “Closing the Assessment Loop,” *Change: The Magazine of Higher Learning*, 43:1, 22 — 27. https://www.gvsu.edu/cms4/asset/EF4BB85F-CE60-13B2-48C316794B210EBA/closing_the_assessment_loop.pdf
- Banta, T., James, E., and K. Black. *Principles and Profiles of Good Practice* (San Francisco: Jossey Bass, 2009).
- Diamond, Robert M, *Designing and Assessing Courses and Curricula: a Practical Guide*, (San Francisco: Jossey-Bass, 2008).
- Isaacs, T., Catherine Zara, Graham Herbert, Steven J. Coombs & Charles Smith: *Key Concepts in Educational Assessment* (SAGE Publications Ltd, 2013).
- Lape, Beth, “Assessment and Evaluation as Tools for Improvement,” Chapter 8 in DCAF and PfPC’s *Handbook on Teaching Gender in the Military* (Geneva: DCAF and PfPC, 2016), <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/imce/Teaching%20Gender%20in%20the%20Military/DCAF-PfPC-Teaching-Gender-Military-Ch8-Assessment-evaluation.pdf>
- Martin, J., and R.A. Collins, “Formative and Summative Evaluation in the Assessment of Adult Learning.” In V. Wang, Ed., *Assessing and Evaluating Adult Learning in Career and Technical Education* (Hangzhou, China: Zhejiang University Press and Hershey, PA: IGI Global, 2009), 153-171.
- Secolsky, Charles and Brian D. Denison, eds., *Handbook on Measurement, Assessment, and Evaluation in Higher Education* (Routledge, Taylor & Francis Group: 2011).
- Walvoord, B. *Assessment Clear and Simple: A Practical Guide for Institutions, Departments, and General Education* (San Francisco: Jossey-Bass, 2004).
- Wang, V. *Assessing and Evaluating Adult Learning in Career and Technical Education* (Hangzhou, China: Zhejiang University Press and Hershey, PA: IGI Global), 153-171.

Методологія / Прийоми

- Провести дискусію зі слухачами щодо контролю та оцінювання освітніх програм і програм підготовки, викладацького складу і здобувачів у їхньому закладі освіти. Порушити такі аспекти: Хто? Чому? Навіщо? Що? Як? Коли і як часто? Щодо навчального процесу і оцінювання, запитайте: Якою є їхня думка? Звідки вони знають, що їхні здобувачі досягають результатів, визначених викладачами в програмі навчальної дисципліни (чим це підтверджується)? Запитайте, як вони могли б зібрати такі підтвердження. Глибше проаналізуйте, як відбувається процес оцінювання в їхньому закладі освіти і чи повністю забезпечує цей процес усіх учасників потрібною для них інформацією. Застосуйте метод «поміркуй – обговори вдвох – поділись» і запитайте слухачів, як такі види та форми оцінювання можна було б застосовувати на окремих заняттях. Обговоріть, хто оцінює заняття, курси, навчальні плани / програми в їхньому закладі освіти і як це відбувають інструменти, обрані для оцінювання здобувачів і викладачів.
- Підготуйте презентацію з питань контролю і оцінювання, визначте відмінності між формульним і підсумковим оцінюваннями, а також у застосуванні прямого і непрямого оцінювання. Обговоріть передові практики контролю та оцінювання викладача / курсу / навчального плану / програми. Зосередьте увагу на позитивних наслідках, які такі види оцінювання можуть принести викладачам та здобувачам. Наведіть довідкову інформацію про те, як можна поєднувати пряме і непряме оцінювання з метою створення точнішої картини оцінювання. Стосовно формульного та підсумкового оцінювання висвітліть відмінності в їх застосуванні, не зосереджуючи увагу на тому, на якому етапі навчання вони застосовуються.
- Запитайте слухачів про їхній досвід у визначенні критеріїв контролю та оцінювання, а також необхідності забезпечувати об'єктивність, справедливість, прозорість, надійність й обґрунтованість. Спрямуйте дискусію з метою визначення ролі рубрики (критеріїв оцінювання) в здійсненні контролю та оцінювання. Дізнайтесь у них, що вони вважають позитивним, а що негативним при застосуванні цього структурованого підходу. Обговоріть доречність стандартизованих параметрів продуктивності викладацької роботи та ключових показників ефективності для контролю й оцінювання як однієї з цілей забезпечення якості освітніх програм та програм підготовки.
- Проаналізуйте застосування рубрики (критеріїв оцінювання) в модулі «Зміст і планування заняття». На завершення підкресліть, що те, як здобувачі розпоряджатимуться своїми знаннями є не менш важливим, ніж власне навчання. Висвітліть корисність рубрики (критеріїв оцінювання) для спрямування індивідуальних зусиль викладачів, які прагнуть удосконалити свої підходи до викладання, що дозволяє керівникам / деканам / колегам висловлювати об'єктивні судження та оцінювати їхню роботу, а також цінність отриманих відомостей для ухвалення рішень щодо освітніх програм / навчальних планів.

Оцінювання

- Слухачі інтегрують належні інструменти контролю і оцінювання (рубрики включно) у свої курси та програми.
- Слухачі розробляють критерії самооцінювання та взаємооцінювання, застосовують їх для контролю та оцінювання власних курсів і курсів колег.
- Слухачі порівнюють стандартний контрольний список заходів для оцінювання навчального плану / програми з практикою, що застосовується в їхньому закладі освіти. Завдяки цьому вони зможуть вносити обґрунтовані пропозиції для вироблення комплексного підходу до оцінювання навчального плану / програми.

Глосарій

(За Оксфордським словником, англійська версія онлайн, якщо не зазначено інше)

- **Оцінювання**
 - Дія з оцінювання когось або чогось.
 - Широкий спектр методів або інструментів, які викладачі використовують для оцінювання, вимірювання та документування академічної підготовленості, успішності, набуття навичок або освітніх потреб здобувачів (Джерело: <https://www.edglossary.org/assessment/>)
- **Оцінка курсу**
 - Паперова або електронна анкета, яка передбачає письмову відповідь – або вибір серед запропонованих варіантів відповіді – на низку запитань для оцінки викладання на цьому курсі. Це стандартний спосіб отримання корисного зворотного зв'язку, який викладач та заклад освіти можуть використовувати для покращення якості навчання. (Джерело: <https://ctl.wustl.edu/resources/glossary-of-pedagogical-terms/>)
- **Перепланування курсу**
 - Перепланування курсу має забезпечувати наочні і вимірювані цілі, які відповідали б стратегіям викладання і механізмам оцінювання. Рекомендується надавати перевагу стратегіям, що заохочують активне навчання, та відстежувати успішність здобувачів із метою надання допомоги тим, хто цього потребує. (Джерело: взято з <https://ctl.wustl.edu/resources/glossary-of-pedagogical-terms/>)
- **Оцінка навчального плану / програми**
 - Оцінка навчального плану / програми – це процес збору та аналізу інформації з багатьох джерел задля забезпечення сталого покращення якості навчання. (Джерело: <https://ctl.ubc.ca/files/2010/08/HbonCurriculumAssmt.pdf>)

- **Діагностичне оцінювання:** використання різних заходів і звітів для визначення сильних сторін та потреб здобувачів в окремих аспектах компетентності з подальшим формулюванням викладачами інструкцій для задоволення освітніх потреб.
 - Скерує рішення з академічних, викладацьких та освітніх аспектів, сприяє кращому розумінню того, що здобувач знає або не знає за конкретними цілями навчання / очікуваними результатами. (Джерело: <https://www.illuminateed.com/blog/2020/11/diagnostic-assessment>)
- **Оцінювання:** судження щодо кількості, числа або цінності чогось. Наприклад, вимірювання елементів, що виходять за межі навчання здобувачів в освітньому середовищі.
- **Формувальне оцінювання**
 - Широкий діапазон методів, застосовуваних викладачами з метою оцінювання розуміння здобувачами матеріалу, освітніх потреб та академічних здобутків під час заняття, модулю чи курсу в процесі навчання. (Джерело: взято з <https://www.edglossary.org/formative-assessment/>)
 - Процес забезпечення поточного зворотного зв'язку зі здобувачами під час навчального процесу. Часто саме менш вимогливі заходи контролю допомагають викладачу краще перевірити роботу здобувача із забезпеченням зворотного зв'язку. Прикладом формувального оцінювання є написання викладачем коментарів та пропозицій до чернеткової версії роботи (Weimer 2013). (Джерело: взято з <https://ctl.wustl.edu/resources/glossary-of-pedagogical-terms/>)
- **Непряме оцінювання**
 - Методи оцінювання передбачають аналіз позицій різних стейкхолдерів щодо викладання та навчання з метою кращого усвідомлення навчального процесу (як і чому?).
 - Для прикладу можна навести такі методи: оцінювання навчання самими здобувачами, опитування щодо рівня задоволення, взаємоперевірка викладачами, фокус-групи (наприклад, за участі здобувачів, випускників, представників громади, роботодавців випускників). (Джерело: <https://assessment.lafayette.edu/about/understanding-assessment/direct-and-indirect-methods/>)
- **Стейкхолдери (зацікавлені сторони)**
 - У галузі освіти зацікавленими сторонами зазвичай є усі, хто інвестує у добробут та успіх закладу освіти та його здобувачів, а саме: адміністративний персонал, викладачі, співробітники, здобувачі, батьки, сім'ї, представники громади, керівники місцевого бізнесу та обрані посадовці, зокрема, членів рад закладів освіти, представники органів місцевої влади та уряду. Зацікавленими сторонами також можуть бути колективні суб'єкти такі, як місцеві підприємства, організації, групи

захисту інтересів, комітети, засоби масової інформації та заклади культури, а також організації, що представляють певні групи, наприклад, профспілки викладачів, організації батьків та викладачів, а також асоціації, що представляють керівників, директорів закладів освіти, ради цих закладів або викладачів окремих навчальних дисциплін. Одним словом, ті, хто відчуває близькість до освіти і здобувачів через особистий, професійний, громадянський або фінансовий інтерес чи стурбованість. (Джерело: <https://www.edglossary.org/stakeholder/>)

- **Підсумкове оцінювання**

- використовується для оцінювання успішності здобувачів, набуття ними навичок та академічних здобутків наприкінці визначеного навчального періоду – зазвичай, наприкінці проєкту, модулю, курсу, семестру, програми або навчального року. (Джерело: взято з <https://www.edglossary.org/summative-assessment/>)
- процес вимірювання знань здобувача наприкінці курсу (або його частини). Підсумковий контроль зазвичай пов'язаний з оцінками та може мати форму тестів, іспитів або письмових робіт. (Джерело: взято з <https://ctl.wustl.edu/resources/glossary-of-pedagogical-terms/>)

- **Оцінка викладача**

- достовірна оцінка ефективності викладання, його сильних сторін та аспектів, з яких необхідне вдосконалення, з подальшим зворотним зв'язком, наставництвом, підтримкою та забезпеченням можливостей професійного зростання. Також важливо відзначати, визнавати і винагороджувати працю викладачів. (Джерело: Santiago, P., & Benavides, F. "Teacher Evaluation. A Conceptual Framework and Examples of Country Practices. Представлено на семінарі мексиканського відділу Організації економічного співробітництва і розвитку під назвою «На шляху до системи оцінювання вчителів у Мексиці: Міжнародна практика, критерії і механізми», Мехіко 1-2 грудня 2009 р., взято з: <http://www.oecd.org/education/school/44568106.pdf>)

- **Передача знань**

- це здатність здобувача успішно застосовувати поведінку, знання та навички, набуті внаслідок освітніх заходів, у професійному житті та підвищувати продуктивність роботи. (Джерело: <https://trainingmag.com/improving-learning-transfer>)

Назва модуля

6. Новітні технології для удосконалення освіти

Опис / Мета

Цей модуль дає змогу спільно опрацювати та свідомо поміркувати над питанням застосування новітніх технологій, насамперед, соціальних медіа та інших комп'ютерних ресурсів, онлайн та офлайн, у процесі навчання та підготовки. Крім того, слухачі відпрацюватимуть створення відповідного інтерактивного онлайн-ресурсу для дорослих здобувачів з метою просування демократичних цінностей військової освіти на підтримку процесу реформування.

Цілі / Очікувані результати

Очікується, що слухачі будуть в змозі:

- Визначати, розробляти й обстоювати способи покращення освітнього середовища, які можуть застосовувати викладачі, шляхом вивчення таких аспектів:
 - Оцінка новітніх технологій та інструментів, як-то навчання в соціальних мережах, та інші технологічні можливості (онлайн та офлайн).
 - Безліч підходів до викладання та навчання в режимі онлайн (наприклад, змішані варіанти навчання, «перевернутий» клас, онлайн-репетиторство тощо) у рамках планування занять із дотриманням принципів електронного навчання.
- Пояснювати можливості та виклики, пов'язані з новітніми технологіями, стосовно підвищення кваліфікації викладачів і розробки програм (а саме: вимоги до ресурсів, вимоги до викладачів, вимоги до взаємодії, управління аудиторією, довіра до викладачів тощо).
- Застосовувати нові підходи до процесу оцінювання та інструменти, зосереджуючи увагу на різних нових формах донесення інформації (включаючи соціальні медіа, системи управління навчанням тощо).
- Демонструвати використання сучасних підходів з метою сприяння студентоцентрованому навчанню (включаючи цифрову грамотність та критичне ставлення до онлайн-ресурсів).

Посилання

- Computer and internet access, access, and use of Learning Management System (LMS) such as Blackboard, Moodle, ILIAS / PfPC / DEEP LMS, M7-126 (NATO eLearning Course), PfPC ADL WG, etc.
- Pritchard, Alan. *Effective Teaching with Internet Technologies* (London: Paul Chapman Publishing, 2007).
- Stein, Jared, and Charles R. Graham (Eds.) *Essentials for Blended Learning*.
- *A Standards-Based Guide*. (New York: Routledge, 2020).

- Shank, Patti, ed., *The Online Learning Idea Book*. (San Francisco: John Wiley & Sons, Inc, 2007).
- The NATO ADL Handbook - Guidelines for the development, implementation and evaluation of Technology Enhanced Learning.
- Walcutt, J.J. & Schatz, S., eds., *Modernizing Learning: Building the Future Learning Ecosystem*. (Washington, DC: Government Publishing Office, 2019).

Методологія / Прийоми

Онлайн й очне навчання, набуття практичного досвіду, відкриті дискусії, ведення журналу навчальних досягнень про успіхи викладацького колективу, онлайн-курси за індивідуально визначеним графіком, онлайн-ресурси.

Оцінювання

- Побудуйте SWOT-матрицю (сильні сторони, слабкі сторони, можливості і загрози) та проаналізуйте вплив інструментів із застосуванням новітніх технологій на інституційну ефективність.
- Оцініть результати цього аналізу та визначте їх відповідне впровадження в навчальному курсі.
- Оцініть наявні онлайн-ресурси, як-то онлайн-курси за індивідуально визначеним графіком.

Глосарій

(За Оксфордським словником, англійська версія онлайн, якщо не зазначено інше)

- **ADL (Просунуте розподілене навчання):** урядова ініціатива, до якої залучено Міністерство оборони й інші федеральні відомства з метою заохочення співпраці, сприяння оперативній сумісності і просування передових методів розподіленого навчання для забезпечення найвищої якості освіти, навчання, неформального навчання та своєчасної підтримки; відповідає індивідуальним потребам та є економічно вигідним. Доступне будь-коли і будь-де, просунуте розподілене навчання слугує підвищенню готовності, допомагає заощадити ресурси і сприяє міжвідомчій співпраці. (<https://www.adlnet.gov/about>).
- **Асинхронний:** стосовно онлайн-навчання, заходи не мають чіткого графіку. Це означає відсутність одночасності у використанні матеріалів та спілкуванні між здобувачами. Прикладами є електронна пошта, розгалужені обговорення, онлайн-курси для здобувачів вищої освіти, онлайн-курси за індивідуально визначеним графіком. Кожен здобувач може використовувати ресурси, читати та відповідати будь-коли за власним вибором (Shank, 2007, 347).
- **Змішане навчання:** йдеться про поєднання методів навчання (включаючи, але не обмежуючись, онлайн та очним навчанням). Перевага змішаного навчання полягає в тому, що воно може поєднувати найкращі риси різних методів викладання, наприклад, миттєвий зворотний зв'язок, притаманний

очному навчанню, і самостійну дослідницьку роботу, можливу завдяки асинхронному онлайн-навчанню. (Shank, 2007, 347).

- **Електронне навчання (еНавчання):** навчання здійснюється із застосуванням електронних засобів, насамперед мережі Інтернет.
- **Мобільне навчання (мНавчання):** «Використання повсюдної мобільної технології для засвоєння або розширення знань, вироблення поведінки або набуття навичок шляхом освіти, навчання або забезпечення продуктивності без обмежень у часі, місцезнаходженні і просторі». The Advanced Distributed Learning (ADL) Initiative's Mobile Learning Decision Path report (стор. 5). Дивіться за посиланням: <https://adlnet.gov/assets/uploads/MLDP-Report.pdf>.
- **«Перевернутий» клас:** метод навчання, коли здобувачі знайомляться з матеріалами вдома, а практичніправи виконують на заняттях. У цьому змішаному підході до навчання технологія дає змогу поєднувати очне навчання та самостійну роботу. <https://teachthought.com/learning/the-definition-of-the-flipped-classroom/>.
- **PLIAS** – система управління навчанням з відкритим вихідним кодом, відома своєю першістю серед систем управління навчанням з відкритим вихідним кодом, яка є сумісною зі стандартами SCORM 1.2 і SCORM 2004. (<https://elearningindustry.com/top-open-source-learning-management-systems>).
- **Система управління навчанням (LMS):** це застосунок із виконання адміністративних функцій таких, як створення каталогів курсів, реєстрація користувачів, відстеження користувачів у межах курсів, запис даних про здобувачів (наприклад, результатів тестів), а також звітність (Shank, 2007, 349).
- **Масові відкриті онлайн-курси (MOOCs):** онлайн-курси дистанційного навчання, на які можна записатися безкоштовно або за невелику плату, без кваліфікаційних вимог і, отже, відкриті набагато більшій кількості людей, ніж традиційні очні курси.
- **Онлайн-курси:** передача навичок і знань у мережі за допомогою комп'ютера.
- **Онлайн-підручники:** опис або пояснення предмета, друковані або на екрані комп'ютера, для приватного вивчення.
- **SWOT-аналіз/матриця:** «SWOT» є скороченням з англійської «Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats» (сильні сторони, слабкі сторони, можливості та загрози). За визначенням, сильні сторони (S) і слабкі сторони (W) є внутрішніми чинниками, над якими ви маєте певний контроль. Водночас, за визначенням, можливості (O) і загрози (T) є зовнішніми чинниками, які практично неможливо контролювати. (<https://www.managementstudyguide.com/swot-analysis.htm>).

- **Синхронний:** стосовно онлайн-навчання, заходи є узгодженими в часі і відбуваються паралельно. Тобто, учасники навчального процесу «відвідують» заняття і використовують матеріали водночас з іншими, навіть якщо фізично вони знаходяться в різних місцях. Приклади: чат, обмін миттєвими повідомленнями, веб-конференції (Shank, 2007, 349).

Нові редакції документа

Цей Путівник переглядатиметься на щорічній основі з метою забезпечення його доречності та актуальності. Ми заохочуємо і високо цінуємо відгуки майстрів-інструкторів і партнерських установ, що послуговуються ним.

ДОДАТОК І

Група підвищення кваліфікації викладачів Робочої групи з питань розвитку освіти Консорціуму «Партнерство заради миру» (ПЗМ) – Інші програми підвищення кваліфікації викладачів на додаток до місцевих програм

Група підвищення кваліфікації викладачів Робочої групи з питань розвитку освіти Консорціуму ПЗМ

Програми підвищення кваліфікації викладачів:

- 1) Основна програма підвищення кваліфікації викладачів
- 2) Програма майстрів-інструкторів
- 3) Інші програми / Курси / Семінари:
 - а) Від очного до дистанційного навчання
 - б) Творче і критичне мислення у контексті підвищення кваліфікації викладачів

1. Основна програма підвищення кваліфікації викладачів

Опис програми

Ця програма покликана вдосконалити спроможність викладачів розробляти і здійснювати навчальний процес на основі передових методів освіти і демократичних цінностей з метою розвитку у здобувачів навичок критичного мислення. Програма охоплює основні теми активного навчання і дає змогу слухачам обирати тематику, що розглядатиметься на подальших семінарах, присвячених підвищенню кваліфікації викладачів.

Програма складається зі вступу і трьох модулів («Активні студентоцентризовані методи навчання», «Оцінювання і активне навчання», «Планування занять і розробка програми»). Кожен модуль розрахований на 4-5 повних робочих днів або десять віртуальних сесій тривалістю по 3 години. Модулі розроблено як структурні елементи.

Програма викладається очно або через Інтернет із синхронними заняттями на платформі «Zoom» з метою моделювання активного навчання. Усі модулі структуровані і проводяться відповідно до принципів активного навчання, що передбачає обговорення, набуття практичного досвіду і роботу в малих групах.

Очікувані результати

Наприкінці програми слухачі будуть спроможні:

- **ЗАСТОСОВУВАТИ:** Визначати, обирати і впроваджувати передовий досвід у плануванні, розробці і оцінюванні навчання в галузі професійної військової освіти.
- **АНАЛІЗУВАТИ:** Порівнювати і визначати, які методи та практики навчання є корисними і необхідними в країнах, де триває реформування військової освіти.
- **ОЦІНЮВАТИ:** оцінювати прогрес та труднощі у впровадженні активного студентоцентрованого навчання.

Кількість слухачів

25-30 (у разі дистанційного навчання – до 12).

Вимоги до слухачів (наявність попереднього досвіду є запорукою успішного навчання):

- Слухачі повинні бути викладачами з досвідом викладацької роботи.
- Слухачі повинні мати дозвіл свого закладу освіти на участь у програмі.
- У разі онлайн навчання, слухачі повинні мати веб-камеру і мікрофон для участі у синхронних сесіях).

Зміст програми

навчання дорослих, студентоцентризм, методи активного навчання, мотивація, оцінювання, зворотний зв'язок, зворотне планування, педагогічне проєктування (очікувані результати навчання – оцінювання – методи), змішане навчання, електронне навчання, критичне мислення, розробка навчальних планів / програм тощо.

2. Програма майстрів-інструкторів

Опис програми

Програма спрямована на формування самозабезпеченості та сталого розвитку партнерських закладів професійної військової освіти стосовно створення та реалізації якісної освітньої програми на основі сучасних методів навчання шляхом навчання обраних кандидатів у майстри-інструктори, яких заклад призначатиме відповідальними за професійний розвиток колег-викладачів у безперервному циклі удосконалення навчальних програм і викладання.

Програма фокусується на сучасних педагогічних практиках, орієнтованих на дорослого, на навчанні на основі програмних результатів, а також на активному навчанні. Акцент також зроблено на плануванні з метою забезпечення спадкоємності.

Програма складається з чотирьох етапів:

Етап 1	<i>Я роблю</i>	Огляд передових освітніх практик
Етап 2	<i>Ми робимо</i>	Розробка курсу, оцінювання і наставництво
Етап 3	<i>Вони роблять</i>	Навчання слухачів із спостереженням та взаємооцінюванням з боку колег
Етап 4		Забезпечення спроможностей організації

Очікувані результати

Наприкінці програми слухачі будуть спроможні:

- Розробити та запровадити програму підвищення кваліфікації викладачів у своєму закладі освіти з урахуванням концепцій інтерактивного навчання на основі сучасних принципів навчання дорослих і передового досвіду, узгодженого з потребами закладу освіти.
- Застосовувати та формувати рекомендації колегам-викладачам щодо змісту і ресурсів стосовно навчання дорослих, студентоцентризму, контролю і оцінювання, планування програм, курсів та занять, розробки навчальних планів / програм та електронного навчання.
- Спостерігати та оцінювати здійснення викладачами навчального процесу.
- Здійснювати координацію з іншими викладачами в предметній області з метою розвитку системи внутрішнього забезпечення якості.
- Формувати поради керівництву стосовно передових практик у галузі професійної військової освіти та здобувати його підтримку.
- Здійснювати планування з метою забезпечення сталого виконання програми підвищення кваліфікації викладачів.

Кількість слухачів

до 12.

Вимоги до потенційних кандидатів:

- Призначені та мають підтримку керівництва свого закладу освіти.
- Бажано щонайменше 2 роки, що залишилися на посаді викладача до призначення на наступну посаду.
- Розуміння бачення, завдань, цілей, освітньої культури та потреб закладу освіти.
- Здатність забезпечувати підготовку колег-викладачів стосовно основ сучасних принципів і передового досвіду навчання дорослих.
- Попередня участь у програмах підвищення кваліфікації викладачів за Програмою НАТО DEEP з удосконалення військової освіти або аналогічних (бажано).
- Регулярне використання професійної мережі для пошуку джерел та матеріалів, необхідних для участі в програмі.
- Зацікавленість у навчанні протягом усієї кар'єри та інтерес до сучасних педагогічних методів.
- Здатність розробляти та впроваджувати стратегічний план забезпечення сталого розвитку викладацького складу у своєму закладі освіти.
- Відмінні навички комунікації з колегами-викладачами та керівництвом.
- Якими знаннями та навичками повинен володіти кандидат?
 - Навчання дорослих, активне, емпіричне та трансформаційне навчання
 - Зворотне планування
 - Планування заняття
 - Розробка навчального плану / програми
 - Формулювання очікуваних результатів
 - Переглянута таксономія Блума
 - Навчання на основі фактів
 - Діагностичне, формувальне та підсумкове оцінювання
 - Оцінювання на основі доказів
 - Студентоцентризм
 - Гармонізація окремого заняття з курсом, програмою і місією закладу освіти
 - Розробка рубрик (критеріїв оцінювання)
 - Безпечне освітнє середовище
 - Мотивація

- Відповідальність здобувача за власне навчання і навчання інших
- Методи активного навчання

Зміст програми

Етап 1 (2 фасилітатори програми майстрів-інструкторів, 5 днів, 9 – 12 слухачів):

- Базова оцінка поточної педагогіки викладання.
- У разі необхідності, забезпечення індивідуального підвищення кваліфікації.
- Розробка/презентація заняття, спершу – всією групою, потім – індивідуально.
- Розробка плану курсу підвищення кваліфікації викладачів як основи для етапів 2 та 3.

Домашня робота: Слухачі виробляють детальний курс підвищення кваліфікації викладачів: від восьми до десяти планів 90-хвилинних занять цього курсу англійською мовою та надсилають в електронному форматі фасилітаторам програми майстрів-інструкторів за два місяці до початку Етапу 2.

Етап 2 (фасилітатори програми, 5 днів, 9 – 12 слухачів, які пройшли перший етап):

- Кожен слухач програми майстрів-інструкторів проводить своє/ї заняття перед аудиторією.
- Аудиторія і фасилітатори програми обговорюють та висловлюють зауваження, здійснюючи формувальне оцінювання.
- Фасилітатори формують рекомендації керівництву Програми DEEP з удосконалення військової освіти щодо продовження або припинення програми майстрів-інструкторів.

Домашня робота: Кожен слухач оновлює плани занять із розробленого курсу підвищення кваліфікації викладачів рідною мовою (а також англійською у разі потреби) та надсилає їх разом з усіма супроводжувальними матеріалами фасилітаторам програми за 2 місяці до початку Етапу 3.

Етап 3 (фасилітатори, 5 днів, 9 – 12 слухачів, які пройшли перший та другий етапи):

- Фасилітатори
 - Спостерігають за тим, як слухачі програми майстрів-інструкторів проводять навчання за розробленим курсом підвищення кваліфікації викладачів в їхніх закладах освіти.
 - Проводять підсумкове оцінювання з метою визначення, наскільки сталою є програма.
 - Визначають для керівників Програми DEEP з удосконалення військової освіти потенційних кандидатів у майстри-інструктори серед слухачів програми майстрів-інструкторів.

Домашня робота: Вироблення остаточного варіанту розробленого курсу підвищення кваліфікації викладачів (усі плани занять, матеріали тощо). Кожен кандидат у майстри-інструктори також готує власний план індивідуальної підготовки стосовно підвищення кваліфікації, у якому мають бути визначені бажані навички / критерії самооцінки, короткострокові та довгострокові кар'єрні цілі, а також план виконання. Ці документи мають бути надіслані в електронному форматі фасилітаторам програми за місяць до початку Етапу 4.

Наприкінці Етапу 3 програми майстрів-інструкторів слухачі, які успішно пройшли три етапи, отримують сертифікат про завершення програми.

Етап 4 Забезпечення сталості програми: (2 фасилітатори, відвідання закладу освіти кожні 12-18 місяців протягом періоду до 5 років):

Оцінювання спроможності партнерського закладу освіти забезпечувати та впроваджувати розроблену програму підвищення кваліфікації викладачів, а також його здатності проводити обмін інституційним досвідом з аналогічними закладами освіти.

Фасилітатори програми майстрів-інструкторів здійснять підсумкове оцінювання з метою визначення, наскільки сталою є програма, оцінюючи такі параметри:

- Слухачі програми майстрів-інструкторів проводитимуть курси підвищення кваліфікації викладачів та заняття із власних предметних курсів.
- Ті, хто пройшов навчання за курсом підвищення кваліфікації викладачів під керівництвом майстрів-інструкторів, викладатимуть свої предметні курси.
- Активна участь закладу освіти в діяльності національної / регіональної / багатонаціональної фахової спільноти підвищення кваліфікації викладачів.
- Підтримка керівництва на усіх рівнях щодо запровадження сучасного передового досвіду освіти, навчання дорослих і підвищення кваліфікації викладачів.

Фасилітатори програми майстрів-інструкторів також:

- Забезпечуватимуть наставництво і тренерство слухачів програми майстрів-інструкторів щодо останніх тенденцій у галузі навчання дорослих.
- Здійснюватимуть моніторинг і оцінювання здобутків випускників програми майстрів-інструкторів у досягненні ними професійних орієнтирів, а також визначатимуть сфери, у яких потрібні зростання та розвиток.

Наприкінці Етапу 4:

- Перше відвідання: кандидатам у майстри-інструктори, які успішно викладають курси підвищення кваліфікації викладачів, буде вручено сертифікати майстрів-інструкторів.
- Третє відвідання: партнерський заклад освіти, у якому успішно викладається програма, здобуде сертифікацію як заклад підготовки майстрів-інструкторів терміном на 10 років.

3. Інші програми / курси / семінари

3.а. Від очного до дистанційного навчання

Опис курсу

Цей курс розроблено для викладачів закладів професійної військової освіти з метою вдосконалення здатності викладацького складу розробляти і проводити навчання на основі принципів студентоцентризму та активного навчання у віртуальному середовищі, а також переводити очне навчання в дистанційне за допомогою системи управління освітою та інших цифрових інструментів.

Власне курс є гібридним за характером, поєднуючи синхронні та асинхронні сесії за індивідуальним графіком. Особлива увага приділяється вибору інструментів оцінювання дистанційного навчання, а також педагогічних стратегій, які забезпечили б досягнення навчальних цілей заняття / курсу, при цьому переходячи до формату дистанційного викладання.

Слухачі відпрацьовуватимуть низку популярних педагогічних стратегій у віртуальному середовищі, обговорюватимуть, як перейти від очного до дистанційного навчання, працюватимуть у малих групах, розроблятимуть план заняття та проведуть міні-урок дистанційного навчання за принципами активного навчання.

Курс складається з 1-3 семінарів тривалістю від 36 годин (синхронних і асинхронних) відповідно до попередніх знань і навичок слухачів.

Очікувані результати

Очікується, що наприкінці курсу слухачі будуть спроможні:

- Переходити від очної форми навчання до дистанційного навчання з урахуванням принципів активного навчання та принципи навчання дорослих.
- Проводити інтерактивні студентоцентровані заняття із застосуванням різних цифрових інструментів у віртуальному середовищі.
- Обґрунтовувати вибір педагогічних стратегій дистанційного навчання.

Кількість слухачів

до 12 .

Вимоги до потенційних слухачів:

- Фахові вимоги
 - Слухачі повинні мати досвід викладацької роботи.
 - Слухачі повинні мати дозвіл керівництва на участь у курсі.
 - Робоча мова викладання – англійська.

- Інформаційні технології
 - Слухачі повинні мати веб-камеру та мікрофон для синхронних сесій.
 - Слухачі повинні бути зареєстровані з власним паролем на платформі «Ilias».
 - Слухачі повинні мати доступ до «Big Blue Button».

Зміст курсу

Інструменти оцінювання дистанційного навчання, педагогічні стратегії дистанційного навчання для досягнення освітніх цілей заняття / курсу, переводячи їх у формат дистанційного навчання.

3.b. Творче і критичне мислення в контексті підвищення кваліфікації викладачів

Опис семінару

Цей семінар має на меті створення фахової спільноти випускників програми майстрів-інструкторів, удосконалення їхньої здатності розробляти та проводити навчання на підставі передового досвіду освіти і демократичних цінностей у сфері військової освіти на підтримку реформ. Семінар присвячений розвитку творчого та критичного мислення слухачів.

Семінар проводиться у мережі Інтернет та передбачає дві синхронних сесії з використанням «Big Blue Button». Семінар структуровано за принципами активного навчання, що передбачає обговорення, набуття практичного досвіду і роботу в малих групах.

Очікувані результати

Очікується, що наприкінці семінару слухачі будуть спроможні:

- **ЗАСТОСОВУВАТИ:** визначати, обирати і запроваджувати передові методи з метою розвитку креативності та критичного мислення здобувачів під час навчального процесу.
- **АНАЛІЗУВАТИ:** порівнювати і зіставляти методи та практику розвитку креативності і критичного мислення, які були б корисними та придатними в контексті реформування системи освіти в країнах-учасниках ПЗМ.
- **ОЦІНЮВАТИ:** аналізувати та оцінювати здобутки і труднощі у впровадженні студентоцентризованих методів активного навчання, ґрунтуючись на досвіді випускника програми майстрів-інструкторів.

Кількість слухачів

до 12.

Вимоги до потенційних слухачів:

- Слухачами семінару можуть бути випускники програми майстрів-інструкторів або слухачі цієї програми, які успішно завершили Етап 2.

- Слухачі повинні мати дозвіл керівництва на участь у семінарі.
- Слухачі повинні мати веб-камеру і мікрофон для синхронних сесій.
- Слухачі повинні мати доступ до «Big Blue Button».

Зміст семінару

- творче мислення.
- критичне мислення.

ДОДАТОК II

Формати програми підвищення кваліфікації викладачів

Під час розробки програм підвищення кваліфікації викладачів майстри-інструктори можуть подумати про включення до своїх планів деяких із наведених нижче пунктів, якщо це не суперечить потребам закладу освіти та наявним ресурсам.

Курси і семінари для викладацького складу

- Окремий курс або семінар з метою ознайомлення нових викладачів із принципами викладання. Це може бути щорічний захід в закладі освіти, покликаний забезпечити обізнаність викладачів з програмою, методами навчання дорослих та активного навчання, нормами і процесами закладу освіти, а також технологіями, які застосовуються в навчанні.
- Регулярні зустрічі викладачів у невеликих групах з метою поглибленого обговорення певної теми або книги з тематики викладання. Може проводитися очно, онлайн або комбіновано.
- Періодичні експертні семінари з різних аспектів підвищення кваліфікації викладачів (наприклад, навчання дорослих, способи ведення дискусії, розробка заходів активного навчання, забезпечення ефективного зворотного зв'язку, інтерактивні лекції, різноманітні точки зору на занятті, викладання онлайн).
- Щорічна конференція або захід, у рамках якого усі викладачі могли б поділитися один з одним власним передовим викладацьким досвідом.

Програми зворотного зв'язку для викладацького складу

- Спостерігати за процесом викладання та забезпечувати формувальний зворотний зв'язок для роздумів.
- Створити програму взаємооцінювання з боку колег, завдяки якій викладачі навчаться спостерігати один за одним та забезпечувати формувальний зворотний зв'язок.
- Провести сесію, організовану колективом здобувачів, з метою отримання анонімної поточної оцінки показників викладача здобувачами.
- Створити програму відзначення викладачів з метою винагороди викладацької майстерності в закладі освіти.

Консультації

- Проведення індивідуальних консультацій з окремими викладачами з метою задоволення потреб здобувачів, як-то: використання технологій у навчанні, уточнення плану заняття або розробка вправ активного навчання з визначеної теми. Можливо також допомогти їм визначити сфери подальшого підвищення кваліфікації.

- Проведення консультацій з керівниками факультетів та закладу освіти з таких аспектів, як програма, навчальний план, методи навчання і процес оцінювання.

Забезпечення ресурсами

- Інформаційні бюлетені – видання регулярного інформаційного бюлетеня для викладачів із корисною інформацією щодо навчання, ресурсів та будь-яких новин, пов’язаних з навчальним процесом, включаючи анонси конференцій і заходів із розвитку викладацького складу.
- Бібліотека ресурсів для викладачів – створення та забезпечення доступу до бібліотеки ресурсів (друкованих або електронних) з різних навчальних тем.

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ ПРОГРАМИ МАЙСТРІВ-ІНСТРУКТОРІВ

Ім'я	Країна	Установа
Д-р Роберт Антіс	США	Штабний коледж Об'єднаних сил США
Д-р Аура Кодріану	Румунія	Національний університет оборони
Д-р Карен Фінкенбіндер	США	Центр Джорджа Маршалла
Пані Таня Гайсс, магістр	Німеччина	«Електронна академія», Програма НАТО з удосконалення військової освіти
Д-р Джон Гейген	США	Командно-штабний коледж ВПС США
Полковник д-р Андрія Козіна	Хорватія	Академія оборони Хорватії ім. д-ра Франьо Туджмана
Д-р Елізабет Лейп	США	Відділ підготовки об'єднаних сил, Комітет начальників штабів
Д-р Ірина Лисичкіна	Україна	Національна академія Національної гвардії України
Д-р Марі Роуз-МакКаллі	США	Коледж Уенатчі Веллі, штат Вашингтон
Д-р Мері МакКаллі	США	Національний університет оборони
Д-р Тоні Р. «Ренді» Мулліс	США	Командно-штабний коледж Сухопутних сил США
Пан Джиджи Роман	Румунія	Школа НАТО в Обераммергау
Д-р Аманда М. Роузен	США	Воєнний коледж ВМС США

*Особлива подяка д-ру Каталіні Рейд-Мартінес, проректору Університету Орала Робертса, Талса, штат Оклахома, за її керівництво та підтримку зусиль із задуму і розробки цього Путівника від самого початку роботи над ним.

Групове фото багатонаціонального колективу науковців під час засідання Групи з підвищення кваліфікації викладачів в Педагогічному коледжі Університету Орала Робертса, Талса, 2017 р.

Групове фото багатонаціонального колективу науковців під час засідання Групи з підвищення кваліфікації викладачів в Педагогічному коледжі Університету Орала Робертса, Талса, 2018 р.

БІБЛІОГРАФІЯ

- Abbot, S., ed. "Critical Thinking", *The Glossary of Education Reform*, August 29, 2013, accessed April 15, 2022. <https://www.edGlossary.org/critical-thinking/>
- Ambrose Susan, Michael W. Bridges, Michele DiPietro, Marsha C. Lovett, Marie K. Norman, Richard E. Mayer. *How Learning Works: Seven Research-Based Principles for Smart Teaching* (San Francisco: Jossey-Bass, 2010).
- Angelo, T. and K.P. Cross, *Classroom Assessment Techniques: A handbook for College Teachers*, 2nd Ed. (San Francisco: Jossey-Bass, 1993).
- Banta, T., James, E., and K. Black. *Principles and Profiles of Good Practice* (San Francisco: Jossey Bass, 2009).
- Banta Trudy W., and Charles Blaich, "Closing the Assessment Loop," *Change: The Magazine of Higher Learning*, 43:1, 22 — 27, accessed April 15, 2022. https://www.gvsu.edu/cms4/asset/EF4BB85F-CE60-13B2-48C316794B210EBA/closing_the_assessment_loop.pdf
- Barkley, E., C. H. Major and K.P. Cross, *Collaborative Learning Techniques: A Handbook for College Faculty* (San Francisco, CA: Jossey-Bass, 2014).
- Bi-SC Education and Individual Training Directive (E&ITD) 075-007, (NATO, 2015).
- Brookfield, Stephen V. *The Skillful Teacher*, 3rd Edition. (London: John Wiley & Sons, 2015).
- Defence Education Enhancement Programme (DEEP), accessed April 5, 2022. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_139182.htm
- Diamond, Robert M, *Designing and Assessing Courses and Curricula: a Practical Guide* (San Francisco: Jossey-Bass, 2008).
- Fink, L. Dee. *Creating Significant Learning Experiences: An Integrated Approach to Designing College Courses* (San Francisco: Jossey-Bass, 2013).
- Hofstede, Geert, The 6-D Model of National Culture. <https://geerthofstede.com/culture-geert-hofstede-gert-jan-hofstede/6d-model-of-national-culture/>
- ILIAS Global Net Platform (Ilias access required), "Bloom's Taxonomy On-Line Course," accessed April 15, 2022. https://deepportal.hq.nato.int/ilias/goto.php?target=crs_171&client_id=DEEP
- Jarvis, Peter, John Holford, Colin Griffin, editors, *The Theory and Practice of Learning*, 2nd Edition, (London: Routledge, 2003).

Jarvis, Peter, “Learning Model” in Jarvis, Peter, Stella Parker, and Edward L. Thorndike, *Human Learning* (London, Routledge, 2006).

Kerr, Alexandra, “Introduction, Defense Institution Building: A New Paradigm for the 21st Century,” PRISM News, November 20, 2017, accessed April 6, 2022. <https://cco.ndu.edu/News/Article/1375664/introduction-defense-institution-building-a-new-paradigm-for-the-21st-century/>

Knowles, Malcolm, *The Adult Learner: A Neglected Species* (Madison, WI: Gulf Publishing, 1973), 207, accessed April 15, 2022. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED084368.pdf>

Kvarving, Lena P. and Rachel Grimes, “Why and How Gender is Vital to Military Operations” *Teaching Gender in the Military: A Handbook*. (Geneva: DCAF and PfPC, 2016), accessed April 15, 2022. <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/imce/Teaching%20Gender%20in%20the%20Military/DCAF-PfPC-Teaching-Gender-Military-Ch1-Why-how-gender-is-vital-to-military.pdf>

Lang, J. *Small Teaching: Everyday Lessons from the Science of Learning* (San Francisco: Jossey-Bass, 2021).

Lape, Beth, “Assessment and Evaluation as Tools for Improvement,” Chapter 8 in DCAF and PfPC’s *Handbook on Teaching Gender in the Military* (Geneva: DCAF and PfPC, 2016), accessed April 15, 2022. <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/imce/Teaching%20Gender%20in%20the%20Military/DCAF-PfPC-Teaching-Gender-Military-Ch8-Assessment-evaluation.pdf>

Leaman, Carol, Improving Learning Transfer, Training, February 28, 2014, accessed April 6, 2022. <https://trainingmag.com/improving-learning-transfer/>

Lagacé-Roy, Daniel and LCol J. Knackstedt, *Mentoring Handbook*. (Ottawa: Canadian Defence Academy, 2007), 5.

Lysyckina Iryna, Hildenbrand Andreas, and Levomaa Virpi “A Lesson plans: Backward design and active learning in teaching gender”, Chapter 7 in DCAF and PfPC’s *Handbook on Teaching Gender in the Military* (Geneva: DCAF and PfPC, 2016), accessed April 15, 2022. <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/imce/Teaching%20Gender%20in%20the%20Military/DCAF-PfPC-Teaching-Gender-Military-Ch7-Lesson-plans.pdf>

Martin, J., and R.A. Collins, “Formative and Summative Evaluation in the Assessment of Adult Learning.” In V. Wang, Ed., *Assessing and Evaluating Adult Learning in Career and Technical Education* (Hangzhou, China: Zhejiang University Press and Hershey, PA: IGI Global, 2009), 153-171. McLeod, Saul. “Kolb’s Learning Styles and Experiential Learning Cycle,” accessed April 6, 2022. <https://www.simplypsychology.org/learning-kolb.html>

Merriam, Sharan and Laura Birema, *Adult Learning: Linking Theory and Practice* (San Francisco: Jossey-Bass, 2014).

NATO, *Bi-Strategic Command Directive 40-1 Integrating UNSCR 1325 and Gender Perspective into the NATO Command Structure* (Brussels: NATO, October 2017), accessed April 15, 2022. https://www.nato.int/issues/women_nato/2017/bi-scd_40-1_2rev.pdf

Perry Walter L., Stuart Johnson, Stephanie Pezard, Gillian S. Oak, David Stebbins, and Chaoling Feng, *Defense Institution Building: An Assessment*. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2016, accessed April 15, 2022. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1176.html

Pritchard, Alan. *Effective Teaching with Internet Technologies* (London: Paul Chapman Publishing, 2007).

Reid-Martinez Kathaleen, Lysychkina Iryna, and Hildenbrand Andreas, “Adult Learning Principles and Transformative Learning in Teaching Gender”, Chapter 5 in DCAF and PfPC’s *Handbook on Teaching Gender in the Military* (Geneva: DCAF and PfPC, 2016), accessed April 15, 2022. <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/imce/Teaching%20Gender%20in%20the%20Military/DCAF-PfPC-Teaching-Gender-Military-Ch5-Adult-learning-principles.pdf>

Roman Gigi, Geiss Tanja “Leveraging technologies to support teaching gender” Chapter 9 in DCAF and PfPC’s *Handbook on Teaching Gender in the Military* (Geneva: DCAF and PfPC, 2016), accessed April 15, 2022.

Sanger, J., D. Howland, and W. Webb, “Executive Coaching”, presentation to Training Matters HRD 2000 conference, London, 5 April 2000 as cited in A. Carter, *Executive Coaching: Inspiring Performance at Work*, Report 379 (Brighton, UK: The Institute for Employment Studies, 2001). Shank, Patti, ed., *The Online Learning Idea Book* (San Francisco: John Wiley & Sons, Inc, 2007).

Stein, Jared, and Charles R. Graham (Eds.) *Essentials for Blended Learning A Standards-Based Guide*. (New York: Routledge, 2020).

Suskie, Linda. *Assessing Student Learning: A Common Sense Guide*, 2nd Edition (San Francisco: Jossey-Bass, 2009).

The Glossary of Education Design, “Backward Design,” accessed April 6, 2022. <https://www.edGlossary.org/backward-design/>

The Glossary of Education Design, “Formative Assessment,” accessed April 6, 2022. <https://www.edGlossary.org/formative-assessment/>

The Glossary of Education Design, “Summative Assessment,” accessed April 6, 2022. <https://www.edGlossary.org/summative-assessment>

The NATO ADL Handbook: *Guidelines for the development, implementation and evaluation of Technology Enhanced Learning* accessed April 20, 2022. <https://adlnet.gov/assets/uploads/nato-adl-handbook-7-31-2019.pdf>

The University of Tennessee at Knoxville, “Indirect Assessment,” accessed April 6, 2022. <https://experiencelearning.utk.edu/assessment-overview/indirect-assessment>

Tight, Malcolm. *Key Concepts in Adult Education and Training* (London: Routledge, 2012).

Walcutt, J.J. & Schatz, S., eds., *Modernizing Learning: Building the Future Learning Ecosystem*. (Washington, DC: Government Publishing Office, 2019).

Wang, V. *Assessing and Evaluating Adult Learning in Career and Technical Education*, (Hangzhou, China: Zhejiang University Press and Hershey, PA: IGI Global), 153-171.

Walvoord, B. *Assessment Clear and Simple: A Practical Guide for Institutions, Departments, and General Education* (San Francisco: Jossey-Bass, 2004).

Wlodkowski Raymond J., and Margery B. Ginsberg. *Enhancing Adult Motivation to Learn: A Comprehensive Guide for Teaching All Adults* (London: John Wiley & Sons, 2017).

Wood Phil, and Charles Landry. *The Intercultural City* (London: Earthscan, 2008).

ПОДЯКА

Робоча група з розвитку освіти Консорціуму закладів вищої військової освіти та інститутів безпекових досліджень «Партнерство заради миру» розробила цей документ із метою започаткування та забезпечення функціонування програм підвищення кваліфікації викладачів у партнерських закладах освіти.

Консорціум закладів вищої військової освіти та інститутів безпекових досліджень «Партнерство заради миру» (ПЗМ) це міжнародна організація співпраці у сфері безпеки, що об'єднує понад 800 закладів вищої військової освіти та інститутів безпекових досліджень з 60 країн. Заснований на саміті НАТО у 1999 році, Консорціум ПЗМ покликаний сприяти розбудові оборонних установ і зміцненню регіональної стабільності та безпекової співпраці шляхом розвитку багатонаціональної військової освіти і досліджень, які Консорціум проводить завдяки своїй міжнародній мережі викладачів та дослідників.

Групове фото багатонаціонального колективу науковців під час засідання Групи з підвищення кваліфікації викладачів у Райхенау, Австрія, квітень 2022 р.

Веб-сторінки і посилання:

Веб-сторінка Консорціуму ПЗМ:

<https://www.pfp-consortium.org/>

DEEP ADL Portal - Портал просунутого розподіленого навчання Програми НАТО з удосконалення військової освіти:

<https://deepportal.hq.nato.int/>

Архів для викладачів оборонних установ:

<https://globalnetplatform.org/pfpc/>

Координатор верстки / Розповсюдження

Габрієлла Лурвіг-Жандарм

Міжнародний секретаріат НАТО

lurwig.gabriella@hq.nato.int